वर्ष - दुसरे
अंक - तेरावा, एप्रिल २०२०
कम्युनिटी ॲक्शन फॉर न्यूट्रिशन (कॅन) प्रक्रियेचे वार्तापत्र

पोषण-कुपोषणाचे

सकस

संवादपत्र

कोरोना लॉकडाऊन व प्रश्न भुकेचा !

सावध ऐका पुढल्या हाका...

२४ मार्चपासून पंतप्रधानांनी देशात ताळेबंदीची घोषणा केली. कोरोनाच्या संकटाने संपूर्ण चर्चाविश्व झाकोळून गेले. त्यापाठोपाठ गरिबांचा उदरनिर्वाह नि भूक हा प्रश्नही पुढे आलाय. या प्रश्नाला सामोरे जाताना येणाऱ्या आव्हानांचा वेध आम्ही घेत आहोत. त्यासाठी विविध क्षेत्रातील कार्यकर्ते, अभ्यासकाचे चिंतन वाचकांपुढे ठेवत

पोषण-कुपोषणाचे
सकस
संवादपत्र

संपादन
शैलेश डिखळे, विनोद शेंडे

कार्यकारी संपादक
प्रशांत खुंटे

सल्लागार मंडळ
डॉ. आशिष सातव
महान ट्रस्ट, मेळघाट, अमरावती
ल. गो. ढोके
आदिवासी विकास विभाग
डॉ. अभय शुक्ला
ए.जी.सी.ए. सदस्य, राष्ट्रीय आरोग्य मिशन
डॉ. सतीश गोगुलवार
आम्ही आमच्या आरोग्यासाठी
डॉ. शुभलक्ष्मी अय्यर
आरोग्य व पोषण तज्ज्ञ
श्रीमती नंदिनी अवाडे
आदिवासी विकास विभाग
डॉ. मुहम्मद सफवान पटेल
आदिवासी विकास विभाग
प्रीती पवार, आदिवासी विकास विभाग

संकलन
नितीन घाटगे | मानसी श्रौती
सचिन साठे | शंकर शिर्के

सहभागी संस्था
आम्ही आमच्या आरोग्यासाठी (गडचिरोली)
जनार्थ आदिवासी विकास संस्था (नंदूरबार)
कामगार व मजूर संघ-कष्टकरी संघटना (पालघर)
वचन (नाशिक); वननिकेतन (ठाणे)
दिशा संस्था (रायगड)
रचना सामाजिक पुनर्बांधणी संस्था (पुणे)
राज्य समन्वयक संस्था,
अनुसंधान ट्रस्ट साथी (पुणे)

मुखपृष्ठ व आतील मांडणी
स्वप्नदीप क्रिएटिव्हज्, पुणे

मुद्रित शोधन : शारदा महल्ले

मुद्रण : एन.आर. एंटरप्रायझेस, पुणे

पत्रव्यवहारासाठी पत्ता
साथी, फ्लॅट नं.- ३ व ४, अमन ई टेरेस,
डहाणूकर कॉलनी, कोथरुड, पुणे-३८.
दूरध्वनी : ०२०- २५४ ७२३२५,
ई-मेल - sathicehat@gmail.com

शेतकरीही अन्नसुरक्षेसाठी सैनिकच आहे!

ताळेबंदीनंतर आदिवासींच्या उदरनिर्वाहाचे प्रश्न लक्षात घेऊन श्रमिक मुक्ती संघटनेने मा. मुख्यमंत्र्यांना निवेदन पाठवून केलेल्या सूचना...

▶ कोविड-१९ महामारीने संपूर्ण जगालाच व्यापले आहे. आपल्या देशातील विशेषतः गोर-गरीब श्रमिक, आदिवासी-जंगलवासी यांचे जगणे दिवसेंदिवस मुश्कील बनत चालले आहे. याबाबत शासन आणि संवेदनशील सामाजिक घटक विचारपूर्वक अनेक उपाय योजना करीत आहेत. परंतु तातडीची अन्नधान्याची मदत ही काही प्रमाणात उपयुक्त होऊ शकते. नजीकच्या काळात परिस्थिती पूर्वपदावर येऊन, रोजगार निर्मितीला चालना मिळेल असे चित्र आज दिसत नाही.

या पार्श्वभूमीवर शासनाने ग्रामीण व आदिवासी भागात रोजगार निर्मितीसाठी व स्वयंरोजगारास चालना व आधार देण्यासाठी आम्ही खालील मागण्या करीत आहोत...

१) गौण वनोपज संकलनाचे काम ताळेबंदी (लॉकडाऊन) मधून वगळण्यात यावे - बहुतेक आदिवासी-जंगलवासींच्या उपजीविका ५०% पेक्षा जास्त प्रमाणात गौण वनोपजावर आधारित आहे. पळस पाने, डिंक, मोहफुले, मोह बिया, बेहडा, बोरे, करवंदे, जांभळे, यांसारख्या वनोपजाचे संकलन व स्वतः खाण्यासाठी किंवा विक्री करून त्यावर उदरनिर्वाह करण्याची आदिवासी, समाजाची परंपरा आहे. तसेच गावात अडकून पडल्यामुळे बेरोजगार झालेल्या सर्वच आदिवासी जंगलवासी समाजाला या वनोपजाचा आधार आहे. तेव्हा ज्याप्रमाणे शेतीशी संबंधित कामे व शेतमालाची विक्री या गोष्टी ताळेबंदीमधून वगळण्यात आल्या आहेत. त्याचप्रमाणे वनोपज संकलन व स्थानिक प्रक्रिया करणे याही गोष्टी वगळण्यात याव्यात.

२) आदिवासींच्या संकलित वनोपजाची हमीभावाने खरेदी करण्याची व्यवस्था करणे - प्रधानमंत्री वनधन योजना व आदिवासी महामंडळाकडील वनोपज खरेदी योजना या दोन्हींच्या निधीचा वापर करून आदिवासींनी गोळा केलेल्या वनोपजाची हमीपूर्वक योग्य दराने खरेदी करण्यासाठी व्यवस्था निर्माण करण्यात यावी.

३) वनहक्कधारक, अल्पभूधारक आदिवासी शेतकऱ्यांची मशागतीची मान्सूनपूर्व कामे व प्रत्यक्ष शेतीची कामे रोजगार हमी योजनेंतर्गत समाविष्ट करून त्यांना मजुरी अदा करावी. -

साधारणपणे नोव्हेंबर ते मे या महिन्यात स्थलांतरित होऊन जी कामे आदिवासी कुटुंबे करतात त्यातून थोडे फार उत्पन्न वाचवून ते शेतीची मशागत व शेती लागवड करण्यासाठी वापरले जाते. परंतु यंदा मार्चपासून बेरोजगारीची कुऱ्हाड कोसळल्यामुळे जूननंतर शेती करणेही वनपट्टेधारक व अल्पभूधारक आदिवासी शेतकऱ्यांना अशक्य होणार आहे. तेव्हा त्यांची सध्याची राबणी, मशागत, बांधदुरुस्तीची कामे तसेच जूनमधील भात पेरणी व रोपे तयार करण्याची आणि जुलै-ऑगस्टमधील लावणीची अशी सर्वच कामे रोहयोच्या कामांमध्ये समाविष्ट करण्यात यावी. स्वतःच्या वनपट्ट्यांमध्ये किंवा खासगी जमिनीमध्ये केलेल्या कामाची रोहयोच्या दराने मजुरी मिळाल्यास शेती करणे शक्य होईल. अन्यथा यंदाच्या हंगामात अनेकांची शेती ओसाड राहील. देशाच्या अन्नसुरक्षेसाठी शेतकरी हा एक सैनिकच आहे ही जाणीव आपण ठेवूयात.

४) भात, नागली, उडीद, खुरासणी, कडधान्ये या पारंपरिक पिकांसाठी बियाणे उपलब्ध करून देणे- सध्याच्या आणीबाणीच्या काळात भुकेपोटी छोट्या लागवड धारकांना त्यांनी राखून ठेवलेले बियाणे देखील खाण्यासाठी वापरावे लागत आहे. त्यामुळे ऐन पेरणीच्या वेळी बियाणांची टंचाई होणार आहे. बियाणे खरेदीसाठी पैसाही असणार नाही. त्यामुळे शेती लागवडीची पूर्वअट म्हणून शासनाकडून आदिवासी वनपट्टेधारक व अल्पभूधारक शेतकरी यांना योग्य वेळी चांगल्या प्रतीचे बियाणे मोफत वाटपाची व्यवस्था करण्यात यावी. त्याचे नियोजन तातडीने करावे.

५) जिल्ह्यात असलेल्या विस्तृत वन जमिनींवर मोठ्या प्रमाणात जल व मृदा संधारण आणि वनीकरणाची कामे रोहयो तसेच वन विभागाच्या आराखड्यातून त्वरित सुरू करावीत.

पर्यावरणाच्या ढासळत चाललेल्या समतोलाला सावरण्यासाठी माती, पाणी, वनस्पती व वन्यजीव यांच्या संरक्षण-संवर्धनाचे काम अतिशय महत्त्वाचे झालेले आहे. निसर्गासोबत परस्परावलंबी जीवन जगणारे आदिवासी आज रोजगाराच्या प्रतिक्षेत आहेत. या हजारो हातांना त्वरित काम देण्याची क्षमता ठाणे जिल्ह्यातील जंगलांमध्ये आहे. ■

- श्रमिक मुक्ती संघटना, इंदवी तुळपुळे, दशरथ वाघ, गणपत मेंगाळ, प्रभाकर देशमुख

AS). ~m`Z bm~m, H$ïH$ar gKQ>Zm

`m Cnm``mOZm ìhm`bmM hì`mV!

H$m{dS>-19 _hm_mar_i AÞm~Ôb ^rVr hr Z¸$sM {Z_mU Pmbr Agbr Var AÞmer g~{YV am_~mU Cnm`hr {VVH$M {ZKmb AmhV. bmH$SmD$Z Omhra H$b Jb Vìhm bmH$mZr YmÝ` Am{U BVa AÞnXmW gmR>dZ R>dm`bm JXu H$br. hmVmV ng Zgbë`m Am{U ~mOmamV OmD$ Z eH$Umè`m bmI m ñWbmV[aV _OamgmR>r AÞ dmQ>n H$amd bmJb. AmnËH$mbrZ n[apñWVrMr nVVm _XVrMr VaVX H$ê$Z AmnÎmr ì`dñWmnZ nÕVtÛma H$br Jbr Amh (CXm. gm_Xm{`H$ ñd`nmH$KamMr C^maUr, {ed^mOZ H$Ð, AÞ nm{H$QmM {dVaU B.). naV AmnÎmr ì`dñWmnZmV AOZ EH$ KQ>H$ Amh, Vm åhUO nZdgZ Am{U nZaMZm. Xgè`m eãXmV gmJm`M åhUO {dñH$irV Pmbë`m `ÌUbm naV _mJmda AmUU. OZYZ I mV bm^mWu, eVH$ar, ~mYH$m_ _Oa BË`mXtZm {Xbbm am I ^Îmm hm Agm Cnm` Amh Om J[a~mÀ`m hmVmVrb H$`eº$s dmT{dÊ`mgmR>r Amdí`H$ Amh; naV AOZ ~aM H$mhr H$aU Amdí`H$ Amh.

gnU AWì`dñWgmR>r Cnm` `mOZm gM{dÊ`mgmR>r _r gg,m Zmhr. nU _r AÞYmÝ`mÀ`m {Z{_Vr Am{U {dVaUmer g~{YV H$mhr Z_ gMZm H$aVm Amh.

1. bmHSmDZ H$mbmdYr Xaå`mZ Am{U ZVa H$fr AWì`dñWm gm_mÝ`VH$S naV `U Amdí`H$ Amh. XmZ _{hÝ`mV nmdgmù`mMr Anjm Amh. {~`mU, BVa gmYZ d

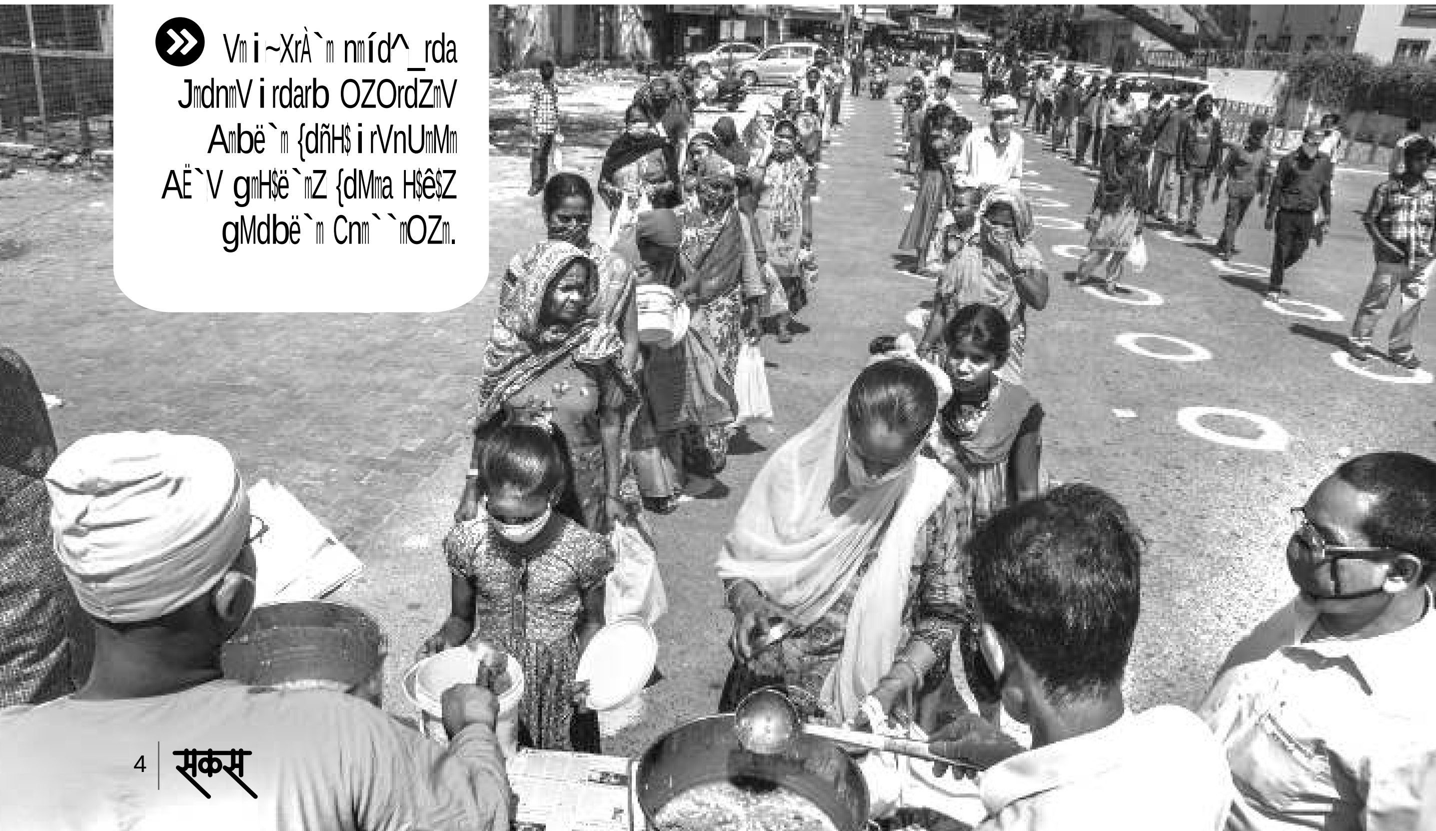

Vm i~XrÀ`m nmíd^_rda JmdmV irdarb OZOrdZmV Ambë`m {dñH$irVnUmMm AË`V gmH$ë`mZ {dMma H$ê$Z gMdbë`m Cnm``mOZm.

XéñVrgmRr hJm_ gê$ hmÊ`mndu eVH$è`mZm am I ^Î`mMr JaO AgV. `m CÔoemZ Amåhr gM{dVm -

■ àË`H$ eVH$ar H$Q>~mbm am I ^Îmm dmQ>n H$b OmU Amdí`H$ Amh. h bj mV ¿`md H$s ^Îmm hñVmVaUmÀ`m n{hë`m Q>ßß`mV ~arM H$Q>~ gQ>br hmVr. nT> am I ^Î`mMm Xgam hám bdH$amV bdH$a eVH$è`mn`V nmhmMbm nm{hO. Aghr AmdOZ gMdmdg dmQ>V H$s, ^{dî`mV gd a¸$_ hßË`m_Ü` {Xbr Z OmVm EH$XmM Úmdr, OUH$êŠZ ~H$m_YZ hr a¸$_ H$mTÊ`mg gmn hmBb.

■ ZmXUrH$V ~mYH$m_ H$m_Jmamgma»`m ñWbmV[aV H$m_JmamZm am I ^Îmm {Xbm Jbm Amh. naV ~hVH$ ñWbmV[aV ~mYH$m_ Am{U BVa _Oa ZmXUrH$V ZmhrV. Ë`mÀ`m H$m_mÀ`m pñWVrZgma ng XU eŠ` Zgë`m_i Ë`mZm Ë`mÀ`m gm_mÝ` {ZdmgñWmZmÀ`m AmYma ^Îmm XU Amdí`H$ Amh. ~è`mM Am{XdmgtH$S> O{_ZrMr H$mJXnÌ Zgë`mZ, Amåhr Ag gM{dVm H$s gd Am{Xdmgr H$Q>~mZm (^{_hrZmgh) O{_ZrÀ`m H$mJXnÌmMr ndm Z H$aVm ^Îmm XÊ`mV `mdm.

■ _ZaJm_m\$V Jm_rU ^mJmVrb J[a~mZm am I ^Îmm Úmdm. H$Xm{MV _OarMm EH$ ^mJ YmÝ`mÀ`m ñdê$nmV {Xbm OmD$ eH$Vm. H$m_JmamZm dida ^Îmm {_iU h gdmV Amdí`H$ Amh. _ZaJmÀ`m {Z`_mZgma H$m_JmamZm ng {_iÊ`mg Cera Pmë`mda àË`H$ {XdgmÀ`m C{eamgmRr 0.05% OmXm X` XD$Z ^anmB {Xbr OmV; _mÌ H$m_JmamZm AmVm nJma XÊ`mMr JaO Amh, CÚm dmTdZ {Xbë`m nJmamMr Zmhr. åhUZ Amåhr gM{dVm:

- àË`H$ JmdmV _ZaJmMr H$m_ gê$ H$br OmdrV, OUH$êŠZ Jmdr naVbb hJm_r ñWbmV[aV H$m_Jma d JmdmVrbM _OamZm CËnÞmM òmV CnbãY hmVrb. _ZaJm_Ü` _mJb Ë`mZm H$m_ Aer VaVX Agbr Var _OamH$SZ H$m_mÀ`m _mJUrMr dmQ> Z nmhVm nmdgmi m gê$ hmBn`V hr H$m_ A I SnU Mmb RdU Amdí`H$ Amh.
- _mO_mn g~{YV _XÚm_i _ZaJm AVJV X` a¸$_ XÊ`mg Cera hmVm, Va {H$_mZ EH$ hOar nÌH$mM (qH$dm AmRdSçmV) H$m_ nU Pmë`mda H$m_JmamÀ`m ~H$ I mË`mV 50% {H$_mZ dVZ O_m H$b OmU Amdí`H$ Amh. _mO_mn nU Pmë`mZVa Cd[aV a¸$_ {Xbr Omdr.
- ZmdrÝ`nU H$m_mZm nadmZJr {Xbr Omdr. dZ, _mVr d ObgYmaUmMr H$m_, H$mbd/{dVaH$mM {Z~YZ, H$mbd XéñV H$aU BË`mXtZm àmYmÝ` {Xb Omd.

■ Z {_i mbë`m dVZmMr dgbr: Od i nmg gd ñWbmV[aV H$m_Jma O Kar naVb AmhV, V H$ÌmQ>XmamH$SZ {_i Umè`m dVZm{edm` naV Jb AmhV. Z {_i mbë`m dVZmMr Ëd[aV dgbr H$aÊ`mgmRr `ÌUm ñWmnZ H$aU Amdí`H$ Amh.

- H$m_Jma {d^mJm_m\$V VmbH$mñV[a` VH$ma H$Ð ñWmnZ H$br OmdrV.
- ñWbmV[aV H$m_Jma gdgmYmaUnU Á`m VmbŠ`mV amhVmV Ë`m VmbŠ`mV V VH$mar Xm I b H$aVrb.
- H$ÌmQ>Xma Am{U _»` _mbH$ XmKmZmhr Ëd[aV ng ^aÊ`mgmRr ~mbmdb Omd.
- H$ÌmQ>Xma/_»` _mbH$ `mZm ~mbmdÊ`mV H$m_Jma {d^mJmbm nmbrg d _hgb {d^mJ g{H$` gmhmæ` H$aVrb.
- Á`m VmbŠ`mV VH$ma Xm I b H$br OmBb VW gd X`H$ Úmdr V.
- _mbH$ ng ^aÊ`mg A`eñdr Pmë`mg H$m_Jma A{YH$mè`mZm _mb_Îmm OárÀ`m {def A{YH$mamgh g j_ H$b Omd.

▪ VH$maatMm {ZnQman EH$m _{hÝ`mÀ`m AmV H$bm nm{hO.

2. amÁ` emgZmZ h g{Z{üV H$b nm{hO H$s gd dñV eVH$è`mgmRr ghO CnbãY AgVrb. H$Xm{MV H$mhr Jmïr CXm. {~`mU B. {Z:eëH$ qH$dm gdbVrÀ`m XamV CnbãY H$êZ XÊ`mV `mì`mV.

3. CËnmXH$mZm Ë`mÀ`m {nH$mgmRr `m½` Xa {_i mdm, `mMrhr amÁ` emgZmZ I mÌr H$êZ KU Amdí`H$ Amh. YmÝ`, ^mÁ`m, \i BË`mXr gd CËnmXZmgmRr {H$_mZ AmYma^V qH$_V Omhra H$aU Amdí`H$ Amh.

4. Amnë`mH$S OmñVrMm I mÚmÞ gmRm Agbm Var I am~ nmdgm_i ghOnU AmnËH$mbrZ n[apñWVr CØd

gd aeZ `mOZm_Yrb ^a AÞYmÝ`mÀ`m {dVaUmda Amh Am{U V `m½`hr Amh. naV H$nmfU amI m`M Agë`mg bmH$mZr nm{ïH$ AmhmamM gdZ H$amd h g{Z{üV H$b nm{hO. àË`H$ aeZ {dVaU `mOZV {H$_mZ Sm i d Vb h KQH$ AgU Amdí`H$ Amh.

eH$V. AmnU I mÌr H$êZ ¿`mdr H$s àË`H$ eVH$ar AÞYmÝ`mMr {Z{_Vr H$aV Amh. Ë`mÀ`m AÞmMr ga j m g{Z{üV H$aÊ`mMm hm EH$_d _mJ Amh. XXdmZ åhUmd bmJV H$s AÞYmÝ` {nH$dUmè`m Jm_rU ^mJmV Cnmg_marÀ`m _Ë`Mr ZmX gdàW_ hmV. åhUZM, àË`H$ {OëømVb H$fr {d^mJmZ AmJm_r hJm_mV AÞYmÝ` CËnmXZmda ^a XÊ`mV `Bb, `mgmRr EH$ Amam I Sm V`ma H$bm nm{hO; Ë`mZVa BVa AÞ CËnmXZ; Am{U _JM BVa CËnmXZmda ^a {Xbm nm{hO.

5. gd aeZ `mOZm_Yrb ^a AÞYmÝ`mÀ`m {dVaUmda Amh Am{U V `m½`hr Amh. naV H$nmfU amI m`M Agë`mg bmH$mZr nm{ïH$ AmhmamM gdZ H$amd h g{Z{üV H$b nm{hO. àË`H$ aeZ {dVaU `mOZV {H$_mZ Sm i d Vb h KQH$ AgU Amdí`H$ Amh. A_V Amhma `mOZm Am{U BVa Am`grSrEg `mOZm_Ü` ASr XÊ`mMr VaVX MmbM Rdbr nm{hO, `mV H$Xm{MV {H$emad`rZ _btMm X I rb g_mde H$aVm `Bb B.

6. bmHSmDZÀ`m H$mbmdYrV {dVaU gm I i r Xe^amV _mSbr Jbr Agbr Var eha d ehar ^mJmVrb QMmB Xa H$aÊ`mgmRr àemgZmZ _mRçm à_mUmV Cnm``mOZm H$ë`m AmhV. Jm_rU ^mJmVrb XH$mZXmamZm gm_mZ KD$Z `Ê`mgmRr nmg XÊ`mMr VaVX H$aÊ`mV Ambr Agbr Var, àË`j ì`dhmamV XJ_ ^mJmVrb XH$mZm_Ü` AJXr _rR Am{U gm~Uhr {_i V Zmhr, ^mOrnmbm d Sm i Va gmSmM!! `m XH$mZXmamZm Amdí`H$ gdmgmRrMm nmg {_i dUhr eŠ` Pmbb Zmhr. edQÀ`m I Sçmn`V {dVaU gm I i r nU hmU h gaH$maZ g{Z{üV H$aÊ`mMr JaO Amh. AmRdSçmVZ EH$ qH$dm XmZXm XJ_ JmdmV ^Q XÊ`mgmRr Amdí`H$ VdTr dñV Agbë`m _m~mBb dmhZmMr ì`dñWm gaH$ma H$ê$ eH$V qH$dm Aem XJ_ I SçmVrb XH$mZXma Amnbr XH$mZ ì`dñWV Mmb{dÊ`mgmRr AÞYmÝ` KD$Z `Ê`mg gj_ AgVrb `mMr I mÌr H$êZ KD$ eH$V.

7. ~è`mM Jm_rU ^mJmV ~H$Mr ì`már 15-20 I Sçmn`V AgV. bmH$SmD$ZÀ`m H$mbmdYrV H$m{dS nH$OMm ^mJ åhUZ O_m Pmbë`m nemgh Jm_ñWmZm Ë`mÀ`m I mË`mVrb ng H$mTU eŠ` hmV Zmhr. Ë`m_i bmH$mH$S ng Agb Varhr V AÞ {dH$V KD$ eH$V ZmhrV. Jm_ñW H$mUË`mhr ASWù`m{edm` Ë`mÀ`m I mË`mVZ ng H$mTVm `D$ eH$Vrb Aer ì`dñWm (CXm. ~qH$J à{V{ZYr B.) H$aU Amdí`H$ Amh. gÜ`m ~H$mÀ`m

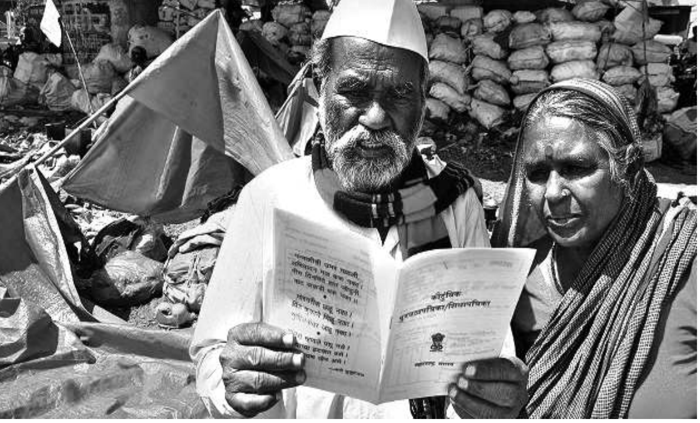

~mharb bm~ amJm ZmQm~XrÀ`m H$m¡Q w§~mMr AmR>dU H$ê$Z XVmV. `m n[apñWVrbm gm_mam OmÊ`mg ~H$m `m¡`àH$ma g,m AmhV Zm h AmnU g{Z{üV H$b nm{hO. ~H$ I mË`mMr g»`m dmT>br AgZhr ~è`mM Jm_rU ~H$m_Ü` JaOn j m I n H$_r H$_Mmar AmhV. ~qH$J H$_Mmè`mMr g»`m ì`dhmamÀ`m CbmT>mbrÀ`m à_mUmV Zgmdr, naV Ë`mEdOr ì`dhmamÀ`m g»`da AmY m[aV AgU Amdí`H$ Amh.

8. H$Ð Am{U amÁ` gaH$ma J[a~mZm aeZ XÊ`mgmR>r AZH$ `mOZm am~{dV AmhV. nU I am I aM J[a~mÀ`m JaOm nU H$ë`m OmV AmhV h g{Z{üV H$aÊ`mgmR>r H$mhr YmaUmË_H$ ~Xb Amdí`H$ AmhV…

- ~è`mM bmH$mH$S> aeZH$mS> ZgVmV Am{U Ë`m_i Ë`mZm aeZ ZmH$mab OmV. aeZH$mS> Amh H$s Zmhr `mMr ndm Z H$aVm gdmZm aeZ na{dU Amdí`H$ Amh. AmYma H$mSMm dmna n`m`r Am i I nÌ åhUZ H$bm OmD$ eH$Vm.
- H$mhr H$maUmZ darb gMZm JagmBMr dmQV Agë`mg Á`mÀ`mH$S> aeZ H$mS> ZmhrV Ë`mZm Vm~S>Vm~ VmËnaVr aeZ H$mS> ÚmdV. {dÚ_mZ H$mSm_YZ dJ i bë`mMr Zmd X I rb {dÚ_mZ H$mSm_Ü` g_m{dï H$aU Amdí`H$ Amh.
- 2011 _Ü` Á`mMr Zmd `mXr_Ü` hmVr Ë`mZmM 5 {H$bm YmÝ`mM aeZ {Xb OmV Amh. Ë`m_i 9 dfmnj m H$_r d`mÀ`m gd _bmMr Zmd Oar H$mS>_Ü` AÚ`mdV H$br Jbr AgVrb Var Ë`mZm dJ i Ê`mV Amb Amh. `mì`{V[aº$, 2011 ZVa Amnë`m gmgar Ambë`m _{hbmgÕm dJ i ë`m Jë`m AmhV. åhUZ 2011À`m `mÚm {dMmamV KD$ Z`V. Ë`mEdOr 2020 _Ü` AþñVËdmV Agbë`m gdmZm aeZ na{dU Amdí`H$ Amh.

9. bhmZ _b, emb` _b, J^dVr Am{U ñVÝ`Xm _mVmZm Ja_ {eOdbb OdU XUmè`m `mOZm bdH$amV bdH$a nÝhm gê$ H$ë`m nm{hOV. ■

bmH$ SmD$ZÀ`m H$m i mV AZH$ Kam_Ü` gm I aÛma ~Zdbb gd nXmW {dbJrH$aUmMm Ìmg "JmS' _mZm`bm _XVH$maH$ RaV AgVrb. _mÌ `m gm I aÀ`m {Z{_VrV _hÎdmMr ^{_H$m ~OmdUmè`m D$gVmS _OamnT _mÌ ~amOJmarM gH$Q C^ RmH$Ê`mMr eŠ`Vm Amh. AmYrM `m ì`dgm`mV ¶D$ KmVbë`m `m{ÌH$sH$aUm_i D$gVmS _OamÀ`m CXa{ZdmhmM àíZ V`ma Pmb AmhV. H$mamZmZVa `D$ KmVbbm H$m i mV `m _OamÀ`m ^H$Mm àíZ A{YH$M Vrd hmD$ eH$Vm...

D$gVmS _OamMr dmQMmb Zh_rM XYa am{hbbr Amh. bmHSmDZ_i àW_M `m _Oamg_ma AÝZ-YmÝ`m_i Cnmg_marM àíZ nT `V AmhV, Ag {XgV Agb Var _OamÀ`m g_ma Jë`m 10 dfmngZ emVnU hmdñQa _{eZÀ`m ê$nmZ gH$Q nT `D$Z, _OamÀ`m ‘bämV CnOr{dH$À`m àíZmMr JVmJV dmT bbr Amh. ^{dî`mV `m _OamZm hmdñQa _{eZ `Ìm_i BVa _OarM H$m_ emYmdr bmJVrb qH$dm Cnmg_marbm gm_ma Omd bmJUma Amh. àñVV bI_Ü` D$gVmSUrÀ`m hmdñQa ‘{eZ `Ìm_i D$gVmSUr jÌmV Agbë`m _OamÀ`m _Oarda d AñVËdmda hmUmè`m n[aUm_mMm dY KÊ`mV Ambm Amh.

H$mamZm_i g_mOmVrb gdM KQH$mZm Pi ~gVmZm AmnU nmhV AmhmV. Ë`mVhr AgK{QV jÌmVrb _Oa _mRçm à_mUmda ^aSbm OmV Amh. bmH$SmD$ZZVa _OamZm _Oar Z {_iÊ`m_i ^H$Mm qH$dm AÝZ {_iÊ`mMm _mRm àíZ {Z_mU hmBb Aer eŠ`Vm dVdÊ`mV `V Amh. _hmamîQmV ehar-Jm_rU ^mJmV Od i Od i 90 QŠH$ _Oa h AgK{QV jÌmV H$m_ H$aVmV. D$gVmS _OamMm Jm_rU ^mJmVrb AgK{QV jÌmV g_mde hmVm. h _Oa Jm_rU ^mJmVM hJm_r (AmŠQm~a V _mM-_) Mma V ghm _{hÝ`mÀ`m H$mbmdYrV ñWbmVa H$ê$Z _Oar H$aVmV. _amRdmSm, CËVa _hmamîQ Am{U npíM_ _hmamîQmVrb XîH$m i r ^mJmVrb äm{_hrZ, AënäYmaH$ eVH$ar h D$gVmS _Oa AmhV. eVr jÌmVrb A[aîQ Am{U XîH$m i r pñWVr_i Jm_rU ^mJmV amOJmamM

D$gVmS›Ur _OamnT›
`D$ KmVbb gH$Q›

Sm. gm{_ZmW Km i d

\$mag n`m` Zgë`mZ h _Oa D$gVmS|UrÀ`m jÌmV ZmBbmOmZ diVmV. gdgmYmaUnU D$gVmS|Ur jÌmV _hmamîQ´mVrb 16 {OëhçmVrb 52 VmbŠ`m_Yrb _Oa AmT>iVmV. `mdê$Z `m bmH$g»`Mr ^mJm{bH$ ì`márbjmV `mdr.

CËVa _hmamîQ´mVrb O iJmd, ZXa~ma, Y i {OëhçmVrb _Oa JOamV amÁ`mV _OargmR>r OmVm. Va _amR>dmS>m Am{U npíM_ _hmamîQ´mVrb _Oa npíM_ _hmamîQ´mVrb gmIa H$maImZ, H$ZmQ>H$ Am{U Vm{_iZmS> amÁ`mV ‘OargmR>r OmVm. `m _Oam_Ü` _mJmg g_mO (Am~rgr), ^QŠ`m O_mVr, AZg{MV OmVr-O_mVr Am{U AbrH$S>Jar~-äm{_hrZ-AënämYmaH$ _amR>m h g_mO KQ>H$ Agë`mM "X `{ZH$ ’$mCS>eZ'Z H$bë`m Aä`mgmVZ {XgZ Amb. H$mamZmZVaÀ`m H$miV `m _OamÀ`m {dñWmnZmda àíZ{MÝh C^ am{hb Amh.

gmIa CËnmXZm_Ü` _hmamîQ´ n{hë`m H$_mH$mda AgZ, amÁ`mV EH$U 188 gmIa H$maImZ AmhV. Ë`mV 101 ghH$mar Am{U 87 ImgJr AmhV. amÁ`mVrb EH$m à_I CÚmJmnH$s gmIa CÚmJ Amh. `m CÚmJmV D$gVmS|Ur _Oa AË`V _hÎdmMm KQ>H$ Amh. XîH$miàÀ`m MH$m_i {Xdg{Xdg _OamM à_mU dmT>V Amh. _mÌ D$gVmS> _OamMr {ZpíMV Aer AmH$S>dmar emgZ Am{U gmIa Am`ŠVmH$S> CnbãY Zmhr. _mÌ H$mhr gm_m{OH$ gñWm, gKQ>ZmM ZV Am{U _Oamda {Z`ÌU R>dUma _H$mX_`mÀ`mH$S>Z AXmO 10 V 12 bmI _Oa AgmdV Ag _mZÊ`mV `V. _OamÀ`m AZH$ gKQ>Zm AmhV. _mÌ `m gKQ>ZmZr Jë`m 50 dfm_Ü` H$di _OarM Xa dmT>dZ KÊ`mM à`ËZ H$b. _mÌ _OamZm ^{dî`mV ^S>gmdUmè`m g_ñ`m, H$m`Xera ~m~r Am{U ga{jVVM àíZ gmS>dbb ZmhrV. {edm` `m _OamZm gmIa H$maImÝ`mM _Oa _mZÊ`mV `V ZgZ D$g CËnmXH$ eVH$è`mM AmhV Ag _mZÊ`mV `V. Va `m _OamMm nadR>m hm gmIa H$maImÝ`mZr ñWmnZ H$bbm _Oa nadR>m gñWÛma H$aÊ`mV `Vm. Ë`m_i `m _Oamda gmVË`mZ _OarM A{ZpíMVM gmdQ> am{hbb Amh. `m _OamÀ`m ^{dî`mÀ`m XpîQ>Z {d_m, H$maImÝ`mdarb gm`r, g{dYm d H$m_mMr h_r Aem gdM ~m~r_Ü` d{MVVm Amh. H$mamZmZVaÀ`m H$miV h àíZ A{YH$M J{ha hmVmZm {XgVrb.

_hmamîQ´mVrb XîH$miàÀ`m MH$m_i D$gVmS|Ur _OamM à_mU dmT>V Amh hr dñVpñWVr AgVmZm Ir_V D$g CËnmXH$ eVH$ar Am{U gmIa H$maImZXmamH$S>Z D$gVmS|Ur _Oa H$_r nS>V Agë`mÀ`m VH$mar H$aÊ`mV `V AmhV.

Ë`m_mJ "hmdñQ>a _{eZ' h EH$ _hÎdmM H$maU Amh. `m _{eZ_i eVrVrb D$gVmS|UrgmR>r hŠH$mM `Ì {_iV. {edm` BVa eVH$è`mÀ`m eVmVrb D$gVmS|Ur H$ê$Z ng XIrb H$_dVm `VmV. 2016-17 À`m AmH$S>dmarZgma gdgmYmaUnU hmdñQ>a _{eZMr qH$_V 1.1 V 1.2 H$mQ>rÀ`m KamV Amh. h _{eZ _hmJS> AgZhr AZH$ gmIa H$maImZXma Am{U Ir_V eVH$ar EH$Ì `D$Z h hmdñQ>a _{eZ {dH$V KV AmhV. h _{eZ {dH$V KÊ`mgmR>r emgZmH$S>Z 40 bmIM AZXmZ XÊ`mV `V. Ë`m_i hmdñQ>a _{eZ {dH$V KU eŠ` hmV Amh. Am{O_Vrbm amÁ`mV Ambë`m 250 V 260 hmdñQ>a _{eÝg AmhV. EH$ _{eZ {Xdgbm 200 Q>Z D$gmMr VmS>Ur H$aV. Va XmZ _Oa {Xdgmbm XmZ Q>Z D$gmMr VmS>Ur H$aVmV. Ë`m_i 100 _OamEdT> H$m_ h _{eZ H$aV. Ë`m_i EH$ _{eZ D$gVmS|UrÀ`m jÌmV `U åhUO 100 _OamMr _Oar ~X H$aÊ`mgmaI Amh. `m gd _{eÝg_i OdiOdi 25 hOma _OamMr _Oar Jbbr Amh. _OamMr g»`m dmT>V AgVmZm hmdñQ>agma»`m ‘{eÝg `m jÌmV `Ê`mZ _OamÀ`m g»`bm H$mÌr bmdUmar ~m~ Amh. hmdñQ>a ‘{eZ _mbH$ g{MZ gamX `mÀ`m _V, "gmIa H$maImÝ`mZr ‘{eZ {dH$V KÊ`mgmR>r àmËgmhZ {Xb Amh. Ë`m_i ‘{eZ {dH$V KVm Amb.' (X. VéU ^maV {X. 7 Zmìh~a, 2017) AWmV gmIa H$maImZXma Am{U emgZ `mÀ`m àmËgmhZmVZ hmdñQ>a ‘{eZ D$gVmS|UrÀ`m jÌmV `V AmhV.

hmdñQ>a _{eZbm D$gVmS|Ur H$aÊ`mgmR>r 500 én` à{VQ>Z Xa {_iVm. Va _OamZm H$di 228 én` à{VQ>Z Xa {_iVm. AWmV _{eZÀ`m VbZV _OamZm 50 Q>ŠŠ`mnjm H$_r Xa {_iV AgVmZm hmdñQ>a ‘{eZ `m jÌmV `Ê`mZ _OamZm _Oar {_iÊ`mMm d Ë`mÀ`m

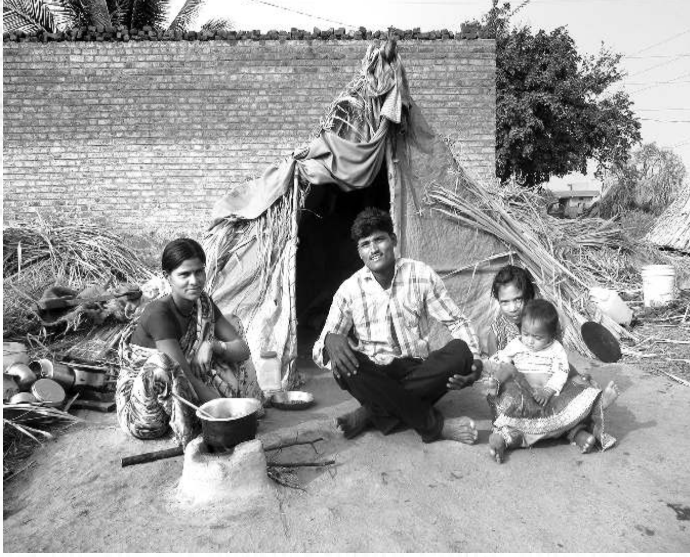

ApñVËdmMm àíZ {Z_mU Pmbm Amh. Á`mà_mU hmdñQ>a _{eZ_i _OamZm YŠH$m ~gbm Amh. Ë`mà_mU D$g CËnmXH$ ~mJm`VXmamZm X I rb YŠH$m ~gbm Amh. AZH$ H$ma I mÝ`mZr eVH$è`mZm D$g bmJdS> H$aVmZm '{eZZ VmS>Ur H$aVm `Bb Aem àH$ma XmZ garVrb AVa 4 V 5 \$Q>mM R>dZ bmJdS> H$aU A{Zdm` H$b Amh. Aem bmJdS>r_i CËnmXZ H$_r hmV Agë`mZ AZH$ eVH$ar CËgmhr ZmhrV. _mÌ H$ma I mÝ`mZr eVH$è`mda bmXbb h EH$ ~YZ Amh. eVH$è`mMr '{eZÀ`m VbZV _OamH$S>Z D$gVmS>Ur H$aÊ`mg OmñV ngVr Amh. Varhr H$ma I mZXma Am{U '{eZ _mbH$mÀ`m hQ>Q>m_i '{eZZ D$gVmS>Ur H$aU eVH$è`mZm A{Zdm` H$b OmV Amh. _Oa Am{U '{eZ `m XmÝhr_Ü` D$gVmS>Ur H$aÊ`m~m~V 'bämV \$aH$ åhUO _OamZr D$gVmS>Ur H$br Va nS>bbm D$g KVm `Vm. VgM VmS>Ur H$bbm D$g A I S> amhVm, nmUr H$_r hmV Zmhr Am{U dOZ OmñV ^aV. Va '{eZZ D$gVmS>Ur H$ë`mg D$gmM NmQ> NmQ> AZH$ VH$S> hmVmV. n[aUm_r nmUr H$_r hmD$Z dOZ H$_r ^aV. {edm` gm I abm CVmam MmJbm {_i Vm. '{eZZ D$gVmS>Ur H$aU H$ma I mÝ`mZm \$m`Xera Amh. H$mamZmZVaÀ`m H$m i mV '{eZZ hmdpñQ>Jbm A{YH$ àmËgmhZ {_i më`mg D$gVmS>Ur _OamÀ`m CXa{ZdmhmM àíZ {Z_mU hmUma AmhV.

am{h~mB J{^a Am{U O`I r R>m~a `m _{hbm H$m_JmamÀ`m _V, Jë`m 20 dfmnmgZ D$gVmS>UrÀ`m j Ì mV _Oar H$aV AmhmV. AbrH$S> hmdñQ>a '{eZ Amë`m_i MmJë`m JUdËVMm D$g VmS>Urg {_i U I n H$_r Pmb Amh. H$maU MmJë`m JUdËVMm Am{U añË`mÀ`m H$S>darb D$g '{eZÛma VmS>bm OmVm. Am{U AS>MUrÀ`m {R>H$mUmdarb, I am~ D$g _OamH$S>Z VmS>Z KVbm OmVm. `m gdmMm n[aUm_ hm Xadfr hmUmè`m YÚmda Pmbm Amh. 17 df D$gVmS>UrM H$m_ H$aUma ~m i _S> Am{U g{ZVm _S> `m H$Q>~mÀ`m _V, ""d i md i r _OarM Xa dmT>dZ {_i Ê`mgmR>r bdmXmH$S>Z _mÝ`Vm {_i mbr, D$gVmS>rM Xa dmT>bb AmhV. nU _{eZ_i MmJbm D$g VmS>Ê`mg {_i V Zmhr. OmñV d i D$gVmS>Ur H$ê$Z X I rb ndrnj m ng H$_r {_i V AmhV. Ë`m_i D$gVmS>UrMr _Oar gmS>Z BVa H$m_ H$aÊ`mMm {dMma H$aV AmhmV. _mÌ BVa H$m_ H$aÊ`mgmR>r H$meë` Zgë`mZ hr _Oar gmS>Vm `V Zmhr.'' Aer hV~b à{V{H$`m _S> H$Q>~mZ {Xbr. Am I ~m H$Xma `mÀ`m _V, ""Jë`m 35 dfmnmgZ D$gVmS>UrM H$m_ H$aV Amh. ndr gm I a H$ma I mÝ`mMm hJm_ hm ghm _{hÝ`mMm hmVm. AmVm VmM

XmZ V Mma _{hÝ`mda Amb m Amh. Jë`m dfr Va H$d i 45 {Xdg (XrS _{hZm) gm I a H$ma I mÝ`mMm hJm_ hmVm...'' AWmV D$gVmS Ur hJm_mM {Xdg H$_r Pmb AmhV. n[aUm_r _OarM {Xdg I n H$_r Pmb AmhV. Ë`mV '{eZ Amë`mZ Va hmVmVrb _Oar OmÊ`mMr eŠ`Vm {Z_mU Pmbr Amh.

_Oam_Ü` gK{QVnUm Zgë`mZ Jë`m 10 dfmngZ (2011 _Ü` n{hb '{eZ amÁ`mV Amb.) amÁ`mV D$gVmS UrM hmdñQa '{eZ `V AgVmZm {damY H$bm Zmhr. h i h i `m '{eZMr g»`m dmT Z 250 V 260 Pmbr Amh. `m '{eZMr g»`m Oa AerM dmT V am{hbr Va ^{dî`m_Ü` `m _OamÀ`m hmVmVrb H$m_ {hamdZ KVb OmUma Amh. Va `m _OamZm D$gVmS UrÀ`m _Oar_YZ ~mha nSÊ`mgmR>r BVa j Ì mMm emY ¿`mdm bmJUma Amh. nU `m _OamH$S BVa j ÌmV _Oar H$aÊ`mgmR>r bmJUma H$meë` Zmhr. Am{U Ë`mV hmVmdaM nmQ Agë`mZ `m _Oamda _OarA^mdr Cnmg_marMr d i `Ê`mMr eŠ`Vm {Z_mU Pmbr Amh. Ë`m_i `m _OamZm BVa j ÌmV _Oar H$aÊ`mgmR>rM H$meë`, à{ej U XU Amdí`H$ Amh.

`m _OamZm D$gVmS UrÀ`m _Oarbm n`m` åhUZ "_ZaJm' `m `mOZH$S nmhÊ`mV `V. _m Ì "X `{ZH$ \$mCS eZ' `m gñWÀ`m _mÜ`_mVZ Amåhr H$bë`m ~rS {Oëø mVrb D$gVmS _OamÀ`m Aä`mgmV Ag {XgZ Amb H$s, _hmamîQmVrb XîH$m i r ^mJmV eV_Oa, AënämYmaH$ Am{U äm{_htZmgmR>r _ZaJm_YZ amOJma {_i eH$Vm. `m `mOZVZ AZH$ H$m_ Pmbr Agë`mMr CXmhaU X I rb AmhV. _m Ì D$gVmS UrgmR>r hJm_r ñWbmV[aV hmUmè`m _OamZm am I Ê`mg hr `mOZm Cn`ŠV R>am`bm hdr hmVr. nU Vg Pmb Zmhr. Od i Od i 90 QŠH$ _Oa _ZaJmÀ`m H$m_mda OmV Zgë`mM {XgZ Amb. Va H$d i XrS QŠH$ _OamH$S Om~H$mS AmhV. Om~H$mS ZgU, D$gVmS UrMr _Oar _ZaJmÀ`m _OarÀ`m VbZZ OmñV AgÊ`mZ _ZaJmEdOr D$gVmS UrÀ`m H$m_mbm àmYmÝ` XU, _ZaJmÀ`m _OarM ng d i da Z {_i U, _ZaJmM H$m_ _`m{XV {XdgM (100 {Xdg) AgU, D$gVmS Ur H$m_mV _HmX_mHS Z CMb H$m_mda OmÊ`mndr {_i V, Vr _ZaJm_Ü` {_i V Zmhr. BË`mXr H$maUmZr D$gVmS Ur _OamgmR>r _ZaJm hr `mOZm

_Oar XUmar hmD$ eH$bbr Zmhr. ^{dî`mV Oar `m j ÌmV _Oa Amb Var _`m{XV H$m_m_ i _OamM nmQ ^aÊ`mg hr `mOZm H$_r nS Umar Amh.

gmaneêŠnmZ Ag {XgZ `V H$s, EH$ hmdñQa '{eZ 100 _OamÀ¶m hmVmVrb _Oar H$mT Z KV Amh, Am{U AerM hmdñQaMr g»`m dmT V am{hbr Va EH$ {Xdg AZH$ _Oamda Amnbr _Oar gmSÊ`mMr d i `Uma Amh. _OamÀ`m JmdmH$S n`m` _OarM _mJ AJXr _`m{XV AmhV, `m _`m{XV CnbãY _Oar_Ü` _mR>çm g»`Z Agbbm _Oa gm_mdZ KVbm OmUma Zmhr. _Oar {_i Ê`mM AZH$ J^ra àíZ {Z_mU hmUma AmhV. Vìhm H$ma I mZXma Am{U _mR> eVH$ar `mÀ`m Z'$ I ma dÎmr_i Oa hmdñQa '{eZMr g»`m dmT V am{hbr Va nman[aH$ nÕVrZ D$gVmS Ur H$aUmè`m _Oamda Cnmg_margma»¶m _mR>çm g_ñ`bm gm'ma Omd bmJUma Amh. Omn¶V `m _OamZm n`m`r _OarM j Ì CnbãY H$êZ XÊ`mV `V Zmhr Vmn¶V Aem hmdñQa '{eZ `m j ÌmV `D$ Z`V hr äm{_H$m emgH$s` nmV i rdê$Z KU JaOM Amh. CÎma H$mamZm H$m i mV `m àíZmMr VrdVm A{YH$M XmhH$ Pmbr Amh h b j mV ¿`m`bm hd. ■

(gm{_ZmW Km i d, D$gVmS _Oa, eVr, XîH$m i d nmUr àíZmM Aä`mgH$ AgZ "X `{ZH$ \$mCS eZ, nU' `m gñWV gemYH$ AmhV.)

विचार शासन-कर्तृत्व विभाजन

उत्तर कोविड काळात विकेंद्रीत शासनयंत्रणा अत्यंत उपकारक ठरू शकते. विनोबा भावे यांच्या तत्त्वांचा आधार घेऊन सुप्रसिद्ध साहित्यिक-विचारवंत मिलिन्द बोकील यांचे चिंतन...

डॉ. मिलिन्द बोकील

कोविड साथरोगामुळे आपल्या देशाची अर्थव्यवस्था व समाजव्यवस्था प्रभावित झाली आहे. याचे दूरगामी परिणामही होण्याची शक्यता दाट आहे. यातून आपल्या देशाला जर सावरायचे असेल; कोविडनंतरची आपल्या देशाची कोमेजलेली अर्थव्यवस्था व समाजव्यवस्था पूर्ववत तजेलदार बनवायची असेल, विशेषतः ग्रामीण आणि आदिवासी भागात ती पूर्वपदावर आणायची असेल तर विनोबा भावे यांनी मांडलेल्या पुढील दोन तत्त्वांच्या आधारे हे शक्य होऊ शकते. (विनोबा भावे, ज्यांची १२५ वी जन्मशताब्दी आपण सन २०२० मध्ये साजरी करीत आहोत, त्यांनी मांडलेली आदर्श तत्त्वे उपयोगी ठरू शकतील). त्यांनी मांडलेले पहिले तत्त्व म्हणजे विचार शासन अर्थात विचार-तर्क यांचे अधिराज्य (भावनांचे नव्हे) तर दुसरे म्हणजे कर्तृत्व विभाजन अर्थात केंद्रीकरणापासून फारकत घेतलेले विकेंद्रीत जबाबदाऱ्यांचे विभाजन. कोविड संकटाच्या काळात हे सिद्ध झाले आहे की यासारख्या आपत्कालीन परिस्थितीचा सामना करण्यासाठी ही प्रभावी पद्धत असून कोविडनंतरच्या काळातही उपयोगी ठरेल. या अनुषंगाने खालील गोष्टी आवश्यक असू शकतात.

१. ग्राम सभा व ग्राम पंचायतींना थेट निधी हस्तांतरण (१४ व्या वित्त आयोगाच्या प्रोटोकॉलनुसार) त्यांच्या लोकसंख्येच्या प्रमाणात.

२. स्थानिक नैसर्गिक संसाधनांवर जसे की वन, माळरान, जलाशय, नाले इत्यादींवर व्यवस्थापकीय अधिकाराचे हस्तांतरण (७३ व्या घटनादुरुस्ती - अनुसूची ११ आणि अनुसूचित क्षेत्राच्या पेसानुसार).

३. ग्राम सभा / ग्राम पंचायतींना नियोजन व अंमलबजावणीच्या नोडल संस्था बनवून आणि १०० दिवसांच्या रोजगाराची मर्यादा काढून शैक्षणिक हमी ईजीएस / मनरेगाची तातडीने अंमलबजावणी करावी.

४. ग्रामीण बँका, जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँका, सार्वजनिक क्षेत्रातील बँका आणि सीएसआर संस्थांमार्फत बचत गट / कारागीर गट / लघु उद्योग यांना आर्थिक सवलत द्यावी.

५. पुढील सहा महिन्यांसाठी सार्वजनिक वितरण व्यवस्थेची प्रभावी अंमलबजावणी करावी आणि ग्रामीण व आदिवासी भागातील धान्य पुरवठा सुनिश्चित करावा.

जर स्थानिक लोकांना स्थानिक नैसर्गिक संसाधनांचे व्यवस्थापन करण्याचे अधिकार दिले गेले आणि जर त्यांना योग्य हक्क देण्यात आले व स्वयं शासनाची संधी दिली गेली तर ते देशाला आर्थिक आपत्तीतून बाहेर काढतील. ■

पत्रव्यवहारासाठी पत्ताः साथी, फ्लॅट नं.- ३ व ४, अमन ई टेरेस, डहाणूकर कॉलनी, कोथरूड, पुणे-३८.
दूरध्वनी : ०२०- २५४ ७२३२५, ई-मेल - sathicehat@gmail.com / can@sathicehat.org